

Prof. zw. dr hab. Alicja Sosnowska

Szkoła Wyższa im. P. Włodkowica w Płocku

Recenzja

Pracy doktorskiej mgr. Magdaleny Marczewskiej

pt. „Źródła i mechanizmy powstawania innowacji produktowych w przedsiębiorstwach-dostawcach technologii środowiskowych”

1. Uwagi wstępu:

Celem recenzji jest ocena pracy doktorskiej mgr. Magdaleny Marczewskiej pt. Źródła i mechanizmy powstawania innowacji produktowych w przedsiębiorstwach-dostawcach technologii środowiskowych” przygotowana pod kierunkiem prof. U.W. dr hab. Krzysztofa Klincewicza, Zakład Teorii i Metod Organizacji, Wydział Zarządzania U.W. Opracowanie liczy 303 strony maszynopisu i spełnia wymagania formalne dla prac doktorskich.

2. Wybór tematu:

Przedmiotem rozprawy mgr. Marczewskiej są ekoinnowacje tworzone w przedsiębiorstwach. Problematyka ta mieści się zarówno w zakresie zarządzania innowacjami jak i w obszarze szeroko pojętego zarządzania środowiskiem naturalnym. Oba te kierunki w XXI wieku ze względu na powiązania z postępem współczesnej cywilizacji, globalizacją, rozwojem nowych technologii oraz zagrożeniami dla środowiska naturalnego, nabierają coraz większego znaczenia w naukach o zarządzaniu współczesnym przedsiębiorstwem i gospodarką. Na tym tle wybór tematu pracy obejmujący badanie źródeł ekoinnowacji w nauce i biznesie, a następnie sposobów ich realizacji w przedsiębiorstwach, należy uznać za celowy, umożliwiając poszerzenie wiedzy w nowym obszarze nauki. Szczególnie interesująca jest zawarta w pracy mgr. M. Marczewskiej konfrontacja wiedzy teoretycznej z biznesową praktyką wybranych przedsiębiorstw.

Badania empiryczne wykorzystane w pracy stanowiły część szerszego zespołowego projektu co pozwoliło na sięgnięcie także do firm zagranicznych (włoskich), oraz umożliwiło pogłębienie interpretacji uzyskanych przez autorkę wyników. Aktywny udział w większym zespole badawczym oceniam pozytywnie, gdyż pozwoliło to na wcześniejszą weryfikację rezultatów badania prowadzonego w przedsiębiorstwie w konfrontacji z wynikami innych członków zespołu.

Jednocześnie autorka sięgnęła do obszernej literatury tematu (ok.330 pozycji w tym wiele zagranicznych) umiejętnie kojarząc wiedzę teoretyczną z oryginalną, własną interpretacją wyników badań.

Zatem wybór tematu uważam za trafny. Praca to wartościowy przyczynek do teorii dyscypliny jak i cenny wkład do dotychczasowej wiedzy użytecznej dla biznesu.

3. Cele pracy i główne hipotezy badawcze:

Określone przez autorkę (s.7) główne cele pracy:

1. Uzyskanie nowej wiedzy teoretycznej o procesach powstawania innowacji produktowych w przedsiębiorstwach dostawcach technologii środowiskowych.
2. Porównanie źródeł i mechanizmów działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w Polsce i we Włoszech oraz wyjaśnienie czynników wpływających na analizowane procesy.

Dają możliwość oświetlenia i wyjaśnienia procesów innowacji zachodzących w przedsiębiorstwach badanego sektora, co stanowi asumpt do wzbogacenia dorobku wiedzy zarówno teoretycznej jak i praktycznej. Realizacja tych celów może stanowić przedmiot badań oraz temat rozprawy doktorskiej.

Przedstawione cele uzupełnia lista 16 pytań badawczych (s.7-8), które zapowiadają treść zadań szczegółowych postawionych przez autorkę w trakcie analizy literatury oraz badań prowadzonych w przedsiębiorstwach.

Dalsza konkretyzacja zamierzeń badawczych występuje w treści czterech hipotez, które odnoszą się zarówno do części teoretycznej jak i empirycznej i są weryfikowane w kolejnych rozdziałach pracy.

Hipoteza H1 dotyczy źródeł powstawania ekoinnowacji, autorka zamierza jej dowodzić na podstawie literatury oraz wyników przeprowadzonych wywiadów. Hipoteza ta ma dość ogólny charakter, ale można przyjąć celowość przedstawienia jej w pracy.

Hipoteza H2 – o inkrementalnym charakterze ekoinnowacji produktowych jest konkretna i ma znaczenie dla procesu badawczego.

Hipoteza H3- odnosi się do źródeł innowacji w badanych firmach, które można uznać za specyficzne dla dostawców technologii środowiskowych- warto poszukiwać dowodu tej hipotezy.

Hipoteza H4- o przydatności modelu sprzężeniowego dla objaśnienia mechanizmu powstawania ekoinnowacji w firmach dostawcach technologii środowiskowych, bezpośrednio wynika z badań przeprowadzonych przez autorkę.

Wszystkie hipotezy uważam za sformułowane poprawnie, dostosowane do potrzeb tematu i przyjętych celów pracy, a następnie odpowiednio zweryfikowane w kolejnych jej etapach.

4. Układ Pracy:

Przyjęto koncepcję podziału pracy na część teoretyczną, rozdział 1 i 2 oraz część analityczną, w której wykorzystano wyniki badań przeprowadzonych w przedsiębiorstwach.

Jest to typowy podział treści przyjmowany w pracach doktorskich. Pierwszy rozdział odnosi się do podstawowych pojęć wykorzystanych w pracy jak: technologie środowiskowe, ekoinnowacje, innowacyjność, rodzaje innowacji, natomiast w drugim rozdziale definiuje się źródła ekoinnowacji ze szczególnym uwzględnieniem wiedzy. Oba te rozdziały są podzielone logicznie z zachowaniem właściwych proporcji podziału treści.

Z kolei rozdziały 3 i 4 zawierają opis i wyniki badań empirycznych prowadzonych w różnych zbiorach przedsiębiorstw. Każdy z nich zawiera opis przyjętych metod badawczych według podobnego schematu. Czy nie byłoby lepiej, gdyby wyodrębnić z nich jeden rozdział poświęcony przyjętej metodzie badania, w zasadzie wspólnej, a następnie kolejno omówić wyniki badań w jednej i drugiej populacji przedsiębiorstw? Pozwoliłoby to na lepsze powiązanie rozdziałów 3 i 4. Nie traktuję przyjętego podziału tych rozdziałów jako błędu, ale jako ewentualną sugestię przy ewentualnej publikacji pracy.

Całość kończą wnioski i rekomendacje oraz bibliografia tematu.

Generalnie przyjęty układ pracy uważam za logiczny wynikający z potrzeb tematu i odpowiadający wymaganiom stawianym opracowaniom naukowym.

5. Struktura i treść poszczególnych rozdziałów:

Zasadniczą część pracy poprzedza wstęp w zwięzły sposób prezentujący podstawowe cele i hipotezy badawcze rozprawy oraz przyjęte metody badania. Na stronie 11 przedstawiono logiczny schemat ilustrujący przebieg procedury badawczej oraz określenia podstawowych pojęć sformułowanych przez autorkę (rys 2 s.13). Jest to zgrabne wprowadzenie do dalszych rozważań.

Rozdział 1: Technologie środowiskowe, innowacyjność, ekoinnowacje w dorobku nauki o zarządzaniu.

Po prezentacji literatury dotyczącej technologii środowiskowych i ekoinnowacyjności autorka przedstawia oraz zestawia poglądy i definicje zawarte w literaturze oraz w oficjalnych dokumentach organizacji międzynarodowych, po czym formułuje własne propozycje syntetyzujące, za udane podejście porządkujące uważam przedstawione zestawienia tabelaryczne poglądów i definicji zawartych w źródłach prowadzące do przyjęcia własnych określeń np. dotyczące technologii środowiskowych (s.23-25), oraz ich typologii (s.26). W dalszym ciągu autorka odwołując się do znanych definicji innowacji (przedstawionych w tabeli s. 35) odnosi się do pojęcia ekoinnowacji (tabela s.40) zwracając uwagę na ich związek z ochroną środowiska naturalnego oraz koncepcją zrównoważonego rozwoju. Rozważania uzupełnia typologia ekoinnowacji (tabela s. 48). Znaczące miejsce w

rozdziale 1 zajmują modele znane z teorii zarządzania innowacjami łącznie z najnowszymi modelami sieciowymi i innowacji otwartych. Rozdział 1 zamyka przegląd literatury dotyczący badań empirycznych w dziedzinie eko-innowacji.

Rozdział 2: Źródła eko-innowacji i ich rola w zarządzaniu rozwojem produktu według koncepcji teoretycznych, rozpoczyna przegląd literatury na temat źródeł innowacji. Na tym tle autorka przedstawiła typologie źródeł eko-innowacyjności oraz kształtujących ją czynników. Zgodnie z najnowszą literaturą za najważniejsze czynniki uznaje wiedzę oraz wyróżniające zdolności i kompetencje. Bardziej szczegółowo odnosi się do koncepcji dynamicznych zdolności. Za interesujący i ważny dla dalszych rozważań w pracy uważam fragment (p. 2.4) dotyczący wykorzystania wiedzy klientów oraz konkurentów w procesie powstawania i rozwoju innowacyjnego produktu. Podsumowaniem rozdziału jest zestawienie źródeł eko-innowacji w literaturze z własną interpretacją (s.106-109), które przedstawiono na rysunku (s.111) odnosząc klasyfikację źródeł do krajów, w których powstała.

Zarówno rozdział 1 jaki i rozdział 2 opracowano w sposób wskazujący na dobre wartościowe umiejętności autorki w korzystaniu z literatury przedmiotu. Nie tylko cytuje, ale zestawia i interpretuje poglądy innych autorów dodając własny komentarz.

Rozdział 3: Źródła innowacji- wyniki badań jakościowych w polskich firmach dostawcach technologii środowiskowych- zawiera omówienia wyników badań 40 celowo dobranych przedsiębiorstw z branży technologii środowiskowych, z którymi zgodnie z zaproponowaną metodą, przeprowadzono pogłębione wywiady (rys. s. 121). Rozmówcy (właściciele, menedżerowie) udzielali odpowiedzi na te same 9 pytań (wymienione na str. 114). Pytania dotyczyły zarówno źródeł wiedzy i innowacji jak i mechanizmów powstawania produktów i technologii. Autorka cytuje wybrane odpowiedzi respondentów , a następnie przedstawia syntezę uzyskanych wyników.

Wykorzystanie i porównanie odpowiedzi uzyskanych od respondentów uważam za ciekawy zabieg interpretacyjny dobrze ilustrujący uzyskane wyniki. Na ich podstawie dokonano podziału źródeł eko-innowacji w przedsiębiorstwie na zewnętrzne i wewnętrzne (s.173). Całość wywiadów według zadawanych pytań podsumowano na rysunku s. 181 jednocześnie odnosząc je do cytowanych w poprzednim rozdziale pozycji literatury.

Ta część badań empirycznych dobrze ilustruje tezy zawarte w części teoretycznej oraz dostarcza interesującej wiedzy o badanych firmach obecnych na polskim rynku.

Rozdział 4: Mechanizmy powstawania eko-innowacji produktowych – analiza wielokrotnego studium przypadku.

W tym rozdziale autorka kontynuuje relacje z badań empirycznych, które prowadzono metodą analizy case-study dla wybranych przedsiębiorstw dostawców produktów i technologii środowiskowych.

Do analizy wybrano dwa przedsiębiorstwa z Polski i dwa przedsiębiorstwa z Włoch działające w dziedzinie ekotechnologii. W stosunku do badania opisanego w poprzednim rozdziale analiza została przeprowadzona według bardziej złożonej procedury (np. s. 199 i s 210). Przedsiębiorstwa zostały poddane wnikliwej obserwacji i wywiadowi, a następnie porównane między sobą.

W tym rozdziale również, podobnie jak w poprzednim, autorka cytuje odpowiedzi respondentów, co wzbudza zaufanie i nadaje większej wiarygodności uzyskanym wynikom.

W pracy rzadko używa się określeń strategia, czy analiza strategiczna, ale niektóre metody analizy strategicznej przedsiębiorstwa zostały przez autorkę z powodzeniem wykorzystane.

Uzyskane rezultaty badania zostały podsumowane w zbiorczej tablicy (s.268-269). Wyniki analizy (np. s. 265) wskazują na podobieństwo zasadniczych źródeł innowacyjności w badanych przedsiębiorstwach, ale jednocześnie autorka zauważa występowanie istotnych różnic.

Zakończenie i wnioski to podsumowująca część pracy. Autorka wymienia wyróżnione w badaniu empirycznym źródła innowacji oraz uzasadnia przyjęte na wstępie przyjęte hipotezy H1, H2, H3, H4. Ponadto formułuje rekomendacje odnośnie skutecznego zarządzania przedsiębiorstwem w danym obszarze.

Wnioski i rekomendacje wynikają z przeprowadzonego badania.

6. Metody wykorzystane w pracy.

Przeprowadzono studia literatury tematu z zakresu zarządzania innowacjami, zarządzania przedsiębiorstwem oraz zarządzania środowiskiem naturalnym. Literatura obszerna, wiele pozycji obcojęzycznych.

Autorka umiejętnie wykorzystwała źródła dla zbudowania podstaw teoretycznych przeprowadzonego badania empirycznego. Przyjęta została dwuetapowa metoda badania przedsiębiorstwa:

- ankieta grupy 40 przedsiębiorstw dla identyfikacji najważniejszych źródeł innowacji,
- pogłębione studium przypadku, w którym badano po dwa wybrane przedsiębiorstwa, różniące się wiekiem, a także lokalizacją (Polska i Włochy).

Wyniki badań prawidłowo pogrupowano oraz interesująco zaprezentowano w pracy, a następnie odniesiono je do przyjętych we wstępie hipotez.

Podstawowa część analizy opiera się na badaniach jakościowych, ale tam, gdzie materiał analityczny pozwolił dokonano ilościowej syntezy wyników.

Podsumowując, oceniam, że metody wykorzystane zostały dostosowane do potrzeb tematu, właściwie przedstawione przez autorkę oraz poprawnie, zgodnie z zasadami warsztatu naukowego opisane w pracy.

7. Osiągnięcia badawcze i praktyczne rozprawy:

Interesujący temat, wynikający z poznania obszernej literatury, a następnie dokonania właściwego wyboru źródeł dostosowanych do przyjętego zakresu pracy oraz doboru odpowiednich metod badawczych i określenia obszaru badawczego, zaprezentowano zgodnie z metodologią wykorzystywaną w naukach o zarządzaniu. Praca stanowi interesujące opracowanie naukowe na temat ekoinnowacji, źródeł ich powstawania oraz ich strategii podejmowanych w firmach środowiskowych. Materiał empiryczny dostarcza informacji, które mogą zainspirować przedsiębiorców do poszukiwania nowych rozwiązań biznesowych. Za interesujące uważam przeprowadzone analizy porównawcze firm z różnych krajów oraz sformułowane na podstawie pozyskanych wyników wnioski. Rekomendacje zamieszczone w zakończeniu pracy są warte przemyślenia przez decydentów działających w dziedzinie polityki proekologicznej.

Doświadczenia zdobyte w takich badaniach i w pisaniu rozprawy pozwolą autorce na prowadzenie dalszych owocnych badań w podjętej, nowej dla gospodarki dziedzinie.

Treść, zakres i wysoki poziom merytoryczny zaprezentowany w pracy skłania do poparcia jej publikacji po dokonaniu pewnych korekt redakcyjnych i skróceniu.

8. Pytania do autorki i uwagi krytyczne:

- 1) W pracach tytułowych zwyczajowo formułowano tzw. główną tezę pracy. Obecnie często zastępują je hipotezy badawcze i ich uzasadnienie. Pytanie do autorki, gdyby był taki wymóg, to jak sformułowałaby główną tezę swojej rozprawy?
- 2) Autorka w części teoretycznej obszernie omówiła podstawowe pozycje literatury dotyczące zarządzania innowacjami, nawiązując także do podstawowych pozycji z obszaru zarządzania strategicznego (Porter, Hamel, Prahalad, Drucker), natomiast w przeprowadzonej analizie przypadków (rozdz. 4) w zasadzie nie użyto takich określeń jak strategia, czy analiza strategiczna, dlaczego?
- 3) Czy wynikający z badań i przedstawiony w pracy (s.265) model źródeł innowacji nie powinien zostać wzbogacony o zależności od wielkości firmy, obszaru działania czy relacji z otoczeniem?

4) Jakie są istotne różnice w podejściu do metod badania przedstawionych w rozdz. 3 i rozdz. 4, które skłoniły do ich rozdzielenia zamiast zbiorczego opisu metod wykorzystanych w pracy ?

5) Zakończenie pracy zawiera w zasadzie tylko wnioski bezpośrednio wynikające z przeprowadzonych badań. Trochę brakuje szerszego odniesienia do przyszłości np. wykorzystania sieci, czy koncepcji innowacji otwartej w poszukiwaniu nowych źródeł innowacji dla przedsiębiorstw. Czy na podstawie obecnej wiedzy mogła by Pani zaproponować jakieś nowe rozwiązania w tym zakresie dla firm środowiskowych działających w Polsce.

Generalnie sposób prezentacji oraz strona formalna pracy nie budzą moich zastrzeżeń. Sądzę jednak, że w przypadku publikacji warto byłoby nieco zmniejszyć objętość pracy eliminując niektóre powtórzenia lub rezygnując z przytaczania tak wielu opinii respondentów.

Konkluzje:

Wyważając przedstawione w recenzji zalety oraz pewne niedostatki pracy mgr Małgorzaty Marczewskiej pt. „Źródła i mechanizmy powstawania innowacji produktowych w przedsiębiorstwach-dostawcach technologii i środowiskowych” skłaniam się do bardzo pozytywnej oceny. W pracy przedstawiono teoretyczne rozważania o zarządzaniu procesami tworzenia ekoinnowacji i wykorzystano je w badaniach przeprowadzonych w przedsiębiorstwach polskich i zagranicznych. Pozwoliło to autorce na zaproponowanie własnych modeli zachodzących procesów oraz sformułowanie rekomendacji dla rozwiązań praktycznych. Praca spełnia wymagania dla prac doktorskich oraz może stanowić punkt wyjścia do dalszych badań. Zasluguje na wyróżnienie oraz publikację po drobnych korektach.

Autorka wykazała dobre przygotowanie do pracy naukowej o czym świadczą także kolejne studia po uzyskaniu dyplomu, stypendia, praktyki zagraniczne, a także udział w realizacji projektów podejmowanych w ośrodkach badawczych w kraju i za granicą. Owocem dotychczasowej pracy są też publikacje (także w języku angielskim).

Biorąc pod uwagę treść rozprawy doktorskiej oraz dotychczasowe osiągnięcia w pracy naukowej wnioskuję zgodnie z obowiązującymi przepisami, o przyjęcie i dopuszczenie rozprawy mgr. Magdaleny Marczewskiej do publicznej obrony na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.

W- we 5.04.2016

Władczyk